

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

NGUYỄN ĐỨC SƠN

QUYỀN CỦA NGƯỜI BỊ HẠI TRONG
CÁC VỤ ÁN LỪA ĐẢO CHIẾM ĐOẠT TÀI SẢN THÔNG QUA
HỢP ĐỒNG KINH TẾ Ở VIỆT NAM

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÀNH: PHÁP LUẬT VỀ QUYỀN CON NGƯỜI
MÃ SỐ: Thí điểm

Hà Nội, 2026

**CÔNG TRÌNH ĐƯỢC HOÀN THÀNH TẠI
HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH**

Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS.TS Trịnh Tiến Việt

2. TS. Chu Thị Thúy Hằng

Phản biện 1:

Phản biện 2:

Phản biện 3:

**Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện
hợp tại Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.**

Vào hồi giờ phút, ngày tháng năm

Có thể tìm hiểu luận án tại:

Thư viện Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Thư viện Quốc gia Việt Nam

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Việc nghiên cứu và lựa chọn đề tài “Quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam” ở cấp độ luận án tiến sĩ chuyên ngành Pháp luật về quyền con người là yêu cầu cần thiết, xuất phát từ những lý do cơ bản sau đây.

Một là, bảo vệ quyền con người, trong đó có quyền của người bị hại trong các vụ án hình sự, là một nội dung quan trọng trong chiến lược cải cách tư pháp và xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Người bị hại là chủ thể trực tiếp gánh chịu hậu quả do hành vi phạm tội gây ra, nhưng trong thực tiễn tố tụng hình sự, quyền của họ có lúc chưa được quan tâm tương xứng với vị trí và vai trò vốn có. Trong khi đó, yêu cầu xây dựng nền tư pháp công bằng, nhân đạo, hiện đại không chỉ đặt ra đối với người bị buộc tội mà còn đòi hỏi phải chú trọng thực chất hơn đến quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

Hai là, quyền của người bị hại đã được ghi nhận trong pháp luật quốc tế và pháp luật quốc gia. Trên bình diện quốc tế, nhiều văn kiện quan trọng của Liên hợp quốc đã đặt nền tảng cho việc bảo vệ nạn nhân, người bị hại của tội phạm, đặc biệt là ở các phương diện tôn trọng nhân phẩm, tiếp cận thủ tục công bằng, được thông tin, được bảo vệ và được bồi thường thiệt hại. Ở Việt Nam, quyền của người bị hại không chỉ được ghi nhận trong pháp luật tố tụng hình sự mà còn có mối liên hệ chặt chẽ với pháp luật hình sự, dân sự, thương mại và thi hành án. Điều đó cho thấy đây là vấn đề pháp lý mang tính liên ngành, cần được nghiên cứu dưới góc độ pháp luật về quyền con người để có cái nhìn đầy đủ và hệ thống hơn.

Ba là, thực tiễn đấu tranh phòng, chống tội phạm cho thấy các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ngày càng gia tăng về số lượng, đa dạng về thủ đoạn, phức tạp về chứng cứ và đặc biệt nghiêm trọng về hậu quả tài sản. Nhiều vụ án có số lượng người bị hại rất lớn, thiệt hại lên đến hàng trăm, hàng nghìn tỷ đồng, làm nảy sinh hàng loạt vấn đề về xác định tư cách người bị hại, xác định thiệt hại, nghĩa vụ bồi thường, thu hồi tài sản, tổ chức thi hành án và bảo đảm công bằng giữa các chủ thể có quyền lợi liên quan. Tình hình tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản nói chung tiếp tục diễn biến phức tạp, với

phương thức, thủ đoạn ngày càng tinh vi, nhất là việc lợi dụng quan hệ đầu tư, kinh doanh, thương mại, giao dịch điện tử và không gian mạng để thực hiện hành vi phạm tội. Thực trạng đó cho thấy tính cấp thiết của việc nghiên cứu cơ chế bảo đảm quyền của người bị hại trong loại vụ án này.

Bốn là, qua tổng quan tình hình nghiên cứu cho thấy tuy đã có nhiều công trình nghiên cứu về quyền con người trong tư pháp hình sự, quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự, tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản hoặc trách nhiệm bồi thường trong vụ án hình sự, nhưng chưa có công trình nào nghiên cứu một cách hệ thống, độc lập và chuyên sâu về quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam dưới góc độ pháp luật về quyền con người. Chính khoảng trống này làm nổi bật ý nghĩa lý luận và thực tiễn của đề tài.

2. Mục tiêu và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục tiêu nghiên cứu

Trên cơ sở phân tích những vấn đề lý luận, pháp lý và thực trạng về quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế, luận án hướng đến việc đánh giá những kết quả đạt được, làm rõ những hạn chế, bất cập và nguyên nhân của các hạn chế, bất cập đó; từ đó đề xuất những quan điểm và giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong loại vụ án này ở Việt Nam hiện nay.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Thứ nhất, tổng quan các công trình nghiên cứu trong và ngoài nước có liên quan đến quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế, qua đó xác định những vấn đề đã được làm rõ, những vấn đề còn bỏ ngỏ và khoảng trống mà luận án cần tiếp tục nghiên cứu.

Thứ hai, nghiên cứu và làm sáng tỏ những vấn đề lý luận cơ bản về quyền và bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; đồng thời phân tích pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia để rút ra những yêu cầu, giá trị tham khảo cho Việt Nam.

Thứ ba, phân tích khung pháp luật Việt Nam và đánh giá thực trạng bảo đảm quyền của người bị hại trong loại vụ án này; làm rõ những kết quả đạt được, các hạn chế, khó khăn, vướng mắc và nguyên nhân của những hạn chế đó.

Thứ tư, đề xuất hệ thống quan điểm và các nhóm giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam trong thời gian tới.

3. Đối tượng nghiên cứu, phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Luận án tập trung nghiên cứu những vấn đề lý luận và thực tiễn về quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam hiện nay dưới góc độ lý luận và pháp luật về quyền con người. Đối tượng nghiên cứu bao gồm hệ thống quan điểm lý luận, các quy định của pháp luật quốc tế, pháp luật Việt Nam và thực tiễn bảo đảm quyền của người bị hại trong quá trình giải quyết vụ án hình sự, từ giai đoạn tiếp nhận, giải quyết nguồn tin về tội phạm, điều tra, truy tố, xét xử đến thi hành án.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Về không gian, luận án nghiên cứu trong phạm vi Việt Nam.

Về thời gian, luận án khảo cứu thực tiễn trong giai đoạn từ năm 2015 đến hết năm 2025.

Về nội dung, luận án tập trung nghiên cứu lý luận về quyền và bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; khung pháp luật và thực trạng bảo đảm các quyền đó trong quá trình giải quyết vụ án hình sự; đồng thời nghiên cứu trách nhiệm của các cơ quan tiến hành tố tụng, cơ quan thi hành án và các cơ quan, tổ chức có liên quan trong việc bảo đảm quyền của người bị hại.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

4.1. Phương pháp luận

Luận án được thực hiện trên cơ sở vận dụng quan điểm của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước và pháp luật; các quan điểm của Đảng, chính sách và pháp luật của Nhà nước Việt Nam về bảo vệ, tôn trọng và bảo đảm quyền con người, quyền công dân; đồng thời tham chiếu các chuẩn mực quốc

tế và văn bản pháp lý có liên quan đến quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự và trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

Luận án sử dụng tổng hợp các phương pháp nghiên cứu như phương pháp nghiên cứu tài liệu, phân tích, tổng hợp, so sánh pháp luật, thống kê và nghiên cứu điển hình. Phương pháp nghiên cứu tài liệu được sử dụng để hệ thống hóa cơ sở lý luận, pháp lý và thực tiễn; phương pháp phân tích, tổng hợp được sử dụng để làm rõ các khái niệm, đặc điểm, nội dung quyền, nội dung và phương thức bảo đảm quyền; phương pháp thống kê và nghiên cứu điển hình được sử dụng để đánh giá thực trạng bảo đảm quyền trong các vụ án cụ thể; phương pháp so sánh pháp luật được sử dụng để làm rõ những điểm tương đồng, khác biệt giữa pháp luật Việt Nam với pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia, từ đó rút ra những giá trị tham khảo phù hợp đối với Việt Nam.

5. Những đóng góp mới của luận án

Luận án có một số đóng góp mới chủ yếu sau đây:

Thứ nhất, luận án là công trình nghiên cứu tương đối toàn diện và có hệ thống về quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam dưới góc độ pháp luật về quyền con người; qua đó góp phần xây dựng cách tiếp cận thống nhất hơn đối với đối tượng nghiên cứu này.

Thứ hai, luận án làm rõ khái niệm quyền của người bị hại và khái niệm bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; phân tích đặc điểm của quyền và bảo đảm quyền trong loại vụ án này.

Thứ ba, luận án hệ thống hóa các nhóm quyền cơ bản của người bị hại; làm rõ nội dung bảo đảm quyền, chủ thể bảo đảm, phương thức bảo đảm và những yếu tố ảnh hưởng đến việc bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế. Luận án đồng thời chỉ ra những điểm đặc thù của quyền người bị hại trong loại vụ án này, nhất là ở phương diện xác định tư cách tố tụng, xác định thiệt hại, yêu cầu bồi thường và thu hồi tài sản.

Thứ tư, luận án phân tích các chuẩn mực của pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia về bảo đảm quyền của người bị hại, qua đó rút ra những yêu cầu và giá trị tham khảo cho việc hoàn thiện pháp luật và cơ chế bảo đảm quyền của người bị hại ở Việt Nam.

Thứ năm, luận án phân tích khung pháp luật Việt Nam và đánh giá thực trạng bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; chỉ ra những kết quả đạt được, những hạn chế và nguyên nhân của những hạn chế trong thực tiễn bảo đảm quyền.

Thứ sáu, luận án đề xuất hệ thống quan điểm và các nhóm giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật, nâng cao hiệu quả hoạt động của các cơ quan có thẩm quyền, tăng cường phối hợp liên ngành, nâng cao hiệu quả thu hồi tài sản, bồi thường thiệt hại và bảo đảm tốt hơn quyền của người bị hại trong loại vụ án này ở Việt Nam.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

6.1. Ý nghĩa về mặt lý luận

Luận án góp phần làm phong phú thêm những vấn đề lý luận của pháp luật về quyền con người nói chung và quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế nói riêng. Kết quả nghiên cứu góp phần nhận diện đầy đủ hơn vị trí pháp lý của người bị hại trong tố tụng hình sự, làm rõ nội dung quyền và cơ chế bảo đảm quyền; đồng thời bổ sung luận cứ khoa học cho việc tiếp tục hoàn thiện pháp luật về bảo đảm quyền của người bị hại trong điều kiện xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

6.2. Ý nghĩa về mặt thực tiễn

Luận án cung cấp những kiến thức và luận cứ có giá trị giúp nhìn nhận toàn diện hơn quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế và thực trạng bảo đảm các quyền đó ở Việt Nam. Kết quả nghiên cứu có thể được sử dụng làm tài liệu tham khảo trong nghiên cứu, giảng dạy, xây dựng và áp dụng pháp luật; đặc biệt đối với các cơ quan tiến hành tố tụng, cơ quan thi hành án và các cơ quan, tổ chức có liên quan đến việc xác định thiệt hại, truy tìm, thu hồi tài sản và bồi thường thiệt hại cho người bị hại.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Danh mục tài liệu tham khảo và Danh mục các công trình khoa học của tác giả đã công bố có liên quan đến luận án, nội dung luận án gồm 04 chương:

Chương 1. Tổng quan nghiên cứu liên quan đến đề tài.

Chương 2. Cơ sở lý luận về quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế.

Chương 3. Khung pháp luật và thực trạng bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam.

Chương 4. Quan điểm và giải pháp nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam hiện nay.

CHƯƠNG 1

TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI

1.1. Tình hình nghiên cứu ở nước ngoài

1.1.1. Nhóm công trình liên quan đến lý luận về quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự

1.1.1.1. Nhóm công trình nghiên cứu về quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự

Các công trình đã làm rõ cơ sở lý luận về quyền, địa vị pháp lý, cơ chế bảo đảm và bảo vệ quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự; phân tích quyền tham gia tố tụng, quyền được bảo vệ, bồi thường và hỗ trợ nạn nhân theo pháp luật quốc tế và pháp luật nhiều quốc gia.

1.1.2. Nhóm công trình nghiên cứu liên quan đến quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

1.1.2.1. Các công trình nghiên cứu về tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản

Các nghiên cứu tập trung phân tích dấu hiệu pháp lý của tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản, phân biệt với quan hệ dân sự và các tội phạm khác, đồng thời đánh giá thực tiễn áp dụng pháp luật và đề xuất giải pháp hoàn thiện pháp luật hình sự.

1.1.2.2. Các công trình nghiên cứu liên quan đến tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế và quyền của các chủ thể tham gia

Các công trình chủ yếu nghiên cứu hành vi lừa đảo trong hoạt động kinh doanh, thương mại điện tử, đầu tư và bảo vệ quyền của các chủ thể tham gia giao dịch. Tuy nhiên, chưa có công trình nghiên cứu chuyên sâu về bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế.

1.2. Tình hình nghiên cứu ở trong nước

1.2.1. Nhóm công trình liên quan đến lý luận về quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự

1.2.1.1. Nhóm các công trình nghiên cứu về bảo đảm quyền con người trong tư pháp hình sự

Các công trình tập trung nghiên cứu quyền con người, cơ chế bảo đảm quyền con người trong tư pháp hình sự và mối quan hệ giữa quyền con người với hoạt động tố tụng hình sự, tạo nền tảng lý luận cho việc bảo đảm quyền của người bị hại.

1.2.1.2. Nhóm các công trình nghiên cứu về quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự

Các nghiên cứu đã làm rõ khái niệm, địa vị pháp lý, quyền, nghĩa vụ và cơ chế bảo đảm quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự; tuy nhiên chủ yếu tiếp cận ở phạm vi chung, chưa gắn với loại tội phạm cụ thể.

1.2.2. Nhóm công trình nghiên cứu liên quan đến quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

1.2.2.1. Các công trình nghiên cứu về tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản

Các công trình tập trung nghiên cứu quy định của pháp luật hình sự, dấu hiệu pháp lý, định tội danh và thực tiễn áp dụng đối với tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản, đồng thời đề xuất giải pháp hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả đấu tranh phòng, chống tội phạm.

1.2.2.2. Nhóm các công trình nghiên cứu về bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Các nghiên cứu chủ yếu đề cập đến quyền được bồi thường thiệt hại và các biện pháp tư pháp trong các vụ án xâm phạm sở hữu. Đến nay chưa có công trình nghiên cứu toàn diện, chuyên sâu về bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế, đây là khoảng trống mà luận án tập trung nghiên cứu.

1.3. Đánh giá tình hình nghiên cứu tổng quan liên quan đến đề tài luận án

1.3.1. Những vấn đề đã được nghiên cứu và làm rõ

Thứ nhất, các công trình trong và ngoài nước đã làm rõ nhiều vấn đề lý luận về quyền con người, quyền của người bị hại, địa vị pháp lý, cơ chế bảo đảm quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự và các chuẩn mực quốc tế; đồng thời nghiên cứu tương đối toàn diện về tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản dưới góc độ luật hình sự.

Thứ hai, các công trình đã phân tích dấu hiệu pháp lý, thực tiễn áp dụng pháp luật và giải pháp hoàn thiện đối với tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản theo nhiều

cách tiếp cận khác nhau; tuy nhiên chủ yếu nghiên cứu đối với tội phạm nói chung.

Thứ ba, chưa có công trình nghiên cứu toàn diện, chuyên sâu về bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; các nghiên cứu mới chỉ đề cập một số quyền hoặc biện pháp tư pháp riêng lẻ.

1.3.2. Những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu trong luận án

Luận án tiếp tục nghiên cứu, làm rõ cơ sở lý luận về quyền và bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; xây dựng hệ thống quyền và phương thức bảo đảm quyền; đánh giá thực trạng bảo đảm quyền của người bị hại giai đoạn 2016–2025; đồng thời đề xuất các giải pháp hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại ở Việt Nam.

1.3.3. Giả thuyết nghiên cứu

Luận án đặt giả thuyết rằng quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam chưa được bảo đảm đầy đủ do còn nhiều bất cập về pháp luật và thực tiễn thực hiện; vì vậy cần hoàn thiện pháp luật và áp dụng đồng bộ các giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại.

1.3.4. Câu hỏi nghiên cứu

Luận án tập trung trả lời các câu hỏi về cơ sở lý luận và pháp lý của quyền người bị hại; các yếu tố ảnh hưởng, kinh nghiệm quốc tế; thực trạng, hạn chế và nguyên nhân trong bảo đảm quyền của người bị hại ở Việt Nam; đồng thời xác định các giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế.

CHƯƠNG 2

CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ QUYỀN CỦA NGƯỜI BỊ HẠI TRONG CÁC VỤ ÁN LỪA ĐẢO CHIẾM ĐOẠT TÀI SẢN THÔNG QUA HỢP ĐỒNG KINH TẾ

2.1. Nhận thức chung về quyền và bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

2.1.1. Khái niệm, đặc điểm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

2.1.1.1. Khái niệm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Trên cơ sở phân tích các khái niệm người bị hại, hợp đồng kinh tế, lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế và quyền con người, luận án xây dựng khái niệm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế. Theo đó, quyền của người bị hại là tổng thể các quyền được pháp luật ghi nhận và bảo đảm đối với cá nhân, cơ quan, tổ chức bị thiệt hại do hành vi dùng thủ đoạn gian dối nhằm chiếm đoạt tài sản thông qua việc giao kết, thực hiện hợp đồng kinh tế. Các quyền này được thực hiện chủ yếu trong tố tụng hình sự, đồng thời chịu sự điều chỉnh của nhiều ngành luật như hình sự, tố tụng hình sự, dân sự, thương mại và thi hành án dân sự. Việc xây dựng khái niệm này là cơ sở để xác định nội dung quyền và cơ chế bảo đảm quyền của người bị hại trong loại vụ án đặc thù này.

2.1.1.2. Đặc điểm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Luận án xác định quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế vừa mang những đặc điểm chung của quyền con người và quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự, vừa có những đặc điểm riêng do tính chất của loại tội phạm này quyết định. Các quyền phát sinh từ hành vi phạm tội xâm phạm quyền sở hữu thông qua quan hệ hợp đồng kinh tế; được thực hiện chủ yếu trong quá trình giải quyết vụ án hình sự; có mối quan hệ chặt chẽ với quyền yêu cầu bồi thường thiệt hại, thu hồi tài sản và thi

hành án; đồng thời chịu tác động của nhiều quan hệ pháp luật khác nhau. Quyền được công nhận tư cách người bị hại là tiền đề để thực hiện đầy đủ các quyền tố tụng và quyền về tài sản của người bị hại.

2.1.2. Khái niệm, đặc điểm bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

2.1.2.1. Khái niệm bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế là sự bảo đảm về mặt pháp lý thông qua các quy định của pháp luật về quyền, trình tự, thủ tục và các biện pháp thực hiện quyền; do các cơ quan có thẩm quyền, đặc biệt là các cơ quan tiến hành tố tụng và cơ quan thi hành án thực hiện nhằm bảo đảm và khôi phục các quyền, lợi ích hợp pháp của người bị hại, nhất là quyền về tài sản do hành vi phạm tội gây ra.

2.1.2.2. Đặc điểm bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế có các đặc điểm cơ bản: (i) mang tính pháp lý, được ghi nhận trong pháp luật quốc tế và pháp luật quốc gia; (ii) chủ thể được bảo đảm là người bị hại được cơ quan tiến hành tố tụng xác định theo quy định của pháp luật; (iii) hướng đến khắc phục thiệt hại, đặc biệt là thiệt hại về tài sản do hành vi phạm tội gây ra; (iv) được thực hiện thông qua hoạt động của các cơ quan có thẩm quyền trong tố tụng hình sự; và (v) đòi hỏi sự phối hợp chặt chẽ giữa các cơ quan tiến hành tố tụng và cơ quan thi hành án nhằm bảo đảm thực hiện hiệu quả quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

2.1.3. Nội dung, chủ thể, phương thức bảo đảm và những yếu tố ảnh hưởng đến quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

2.1.3.1. Nội dung bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Nội dung bảo đảm quyền của người bị hại bao gồm: quyền được công nhận là người bị hại; quyền tố giác tội phạm; quyền được thông tin; quyền tham gia

hoạt động tố tụng; quyền được bảo vệ; quyền yêu cầu và được bảo đảm bồi thường thiệt hại; quyền khiếu nại, kháng cáo, đề nghị thay đổi người tiến hành tố tụng; và quyền được tiếp cận công lý. Đây là những quyền cơ bản nhằm bảo đảm người bị hại được tham gia tố tụng đầy đủ, được bảo vệ và khôi phục quyền, lợi ích hợp pháp, đặc biệt là quyền về tài sản.

2.1.3.2. Chủ thể bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Chủ thể bảo đảm quyền của người bị hại gồm các cơ quan tiến hành tố tụng (Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, Tòa án) và cơ quan thi hành án dân sự. Các chủ thể này có trách nhiệm phối hợp trong quá trình điều tra, truy tố, xét xử và thi hành án nhằm bảo đảm thực hiện đầy đủ các quyền của người bị hại, nhất là quyền được bồi thường thiệt hại và thu hồi tài sản.

2.1.3.3. Phương thức bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Quyền của người bị hại được bảo đảm thông qua ba phương thức chủ yếu: hoàn thiện và thực thi pháp luật; thực hiện đúng chức năng, nhiệm vụ của các cơ quan có thẩm quyền trong hoạt động tố tụng và thi hành án; tăng cường cơ chế kiểm tra, giám sát và xử lý nghiêm các hành vi vi phạm quyền của người bị hại, qua đó nâng cao hiệu quả bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

2.1.4. Những yếu tố ảnh hưởng đến bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

2.1.4.1. Yếu tố chính trị - pháp lý

Việc bảo đảm quyền của người bị hại chịu tác động trực tiếp từ đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và quá trình xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN. Đồng thời, hiệu quả bảo đảm quyền còn phụ thuộc vào mức độ hoàn thiện của hệ thống pháp luật và việc tổ chức thực hiện pháp luật, đặc biệt trong giải quyết các vụ án kinh tế lớn, phức tạp có nhiều người bị hại.

2.1.4.2. Yếu tố kinh tế - xã hội

Sự phát triển của nền kinh tế thị trường, tính minh bạch của môi trường kinh doanh, nhận thức pháp luật của các chủ thể và điều kiện kinh tế - xã hội có

ảnh hưởng trực tiếp đến việc phòng ngừa, phát hiện, xử lý tội phạm và bảo đảm quyền của người bị hại. Bên cạnh đó, việc tẩu tán tài sản, khó khăn trong thi hành án và tâm lý e ngại tố giác tội phạm cũng làm giảm hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại.

2.1.4.3. Yếu tố giám sát và phản biện xã hội

Hoạt động giám sát của cơ quan nhà nước, Mặt trận Tổ quốc, các tổ chức xã hội, báo chí và nhân dân góp phần nâng cao tính minh bạch, khách quan trong giải quyết vụ án; kịp thời phát hiện, khắc phục vi phạm, tăng cường trách nhiệm của các cơ quan tiến hành tố tụng và bảo đảm tốt hơn quyền, lợi ích hợp pháp của người bị hại.

2.2. Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế trong pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia: những yêu cầu đặt ra và giá trị tham khảo cho Việt Nam

2.2.1. Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế trong pháp luật quốc tế và những yêu cầu đặt ra với Việt Nam

2.2.1.1. Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế trong pháp luật quốc tế về quyền con người

Pháp luật quốc tế về quyền con người đã ghi nhận và bảo đảm quyền của người bị hại thông qua các điều ước quốc tế của Liên hợp quốc và các cơ chế khu vực. Các văn kiện này tập trung quy định về việc công nhận nạn nhân, quyền tiếp cận công lý, quyền được thông tin, tham gia tố tụng, được bảo vệ, được bồi thường và hỗ trợ từ người phạm tội, Nhà nước và cộng đồng; đồng thời đặt ra trách nhiệm của các quốc gia trong việc hoàn thiện pháp luật và bảo đảm thực hiện các quyền này.

2.2.1.2. Những yêu cầu đặt ra với Việt Nam

Từ các chuẩn mực quốc tế, luận án xác định Việt Nam cần tiếp tục hoàn thiện pháp luật về quyền của người bị hại theo hướng mở rộng phạm vi bảo vệ, tăng cường quyền được công nhận, quyền được bảo vệ và quyền được bồi thường; nghiên cứu cơ chế hỗ trợ, bồi thường từ Nhà nước trong trường hợp người phạm tội không có khả năng bồi thường; đồng thời nâng cao trách nhiệm của các cơ quan tiến hành tố tụng trong bảo đảm quyền của người bị hại theo các chuẩn mực quốc tế.

2.2.2. Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế trong pháp luật của một số nước và giá trị tham khảo cho Việt Nam

2.2.2.1. Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế trong pháp luật của một số nước

Pháp luật của các quốc gia thuộc các hệ thống Civil Law, Common Law và XHCN đều ghi nhận và bảo đảm quyền của người bị hại thông qua các quy định về công nhận tư cách người bị hại, quyền được thông tin, tham gia tố tụng, được bảo vệ, được bồi thường và hỗ trợ. Đối với tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản, các quốc gia đều quy định trong pháp luật hình sự với chế tài nghiêm khắc, song không xây dựng tội danh riêng đối với hành vi lừa đảo thông qua hợp đồng kinh tế mà coi đây là một phương thức thực hiện tội phạm.

2.2.2.2. Những giá trị tham khảo cho Việt Nam

Nghiên cứu pháp luật các quốc gia cho thấy Việt Nam có thể tham khảo kinh nghiệm về hoàn thiện quy định công nhận người bị hại, tăng cường các biện pháp bảo vệ và hỗ trợ người bị hại, mở rộng cơ chế bồi thường từ Nhà nước và quỹ hỗ trợ nạn nhân, ghi nhận quyền được trình bày ý kiến của người bị hại trong tố tụng, đồng thời hoàn thiện các quy định của pháp luật hình sự về tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản theo hướng rõ ràng, tăng cường hiệu quả thu hồi tài sản và bảo đảm quyền của người bị hại.

TIỂU KẾT CHƯƠNG 2

Trên cơ sở nghiên cứu những vấn đề lý luận về quyền và bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế, luận án đã xây dựng và làm rõ các khái niệm, đặc điểm, nội dung quyền; khái niệm, nội dung, chủ thể, phương thức bảo đảm quyền và các yếu tố ảnh hưởng đến việc bảo đảm quyền của người bị hại trong loại vụ án này. Đồng thời, thông qua nghiên cứu pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia, luận án đã làm rõ những chuẩn mực chung và rút ra các giá trị tham khảo đối với Việt Nam trong việc hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại. Đây là cơ sở lý luận quan trọng để đánh giá thực trạng pháp luật và thực tiễn bảo đảm quyền của người bị hại trong Chương 3, đồng thời đề xuất các quan điểm, giải pháp hoàn thiện ở Chương 4.

CHƯƠNG 3

KHUNG PHÁP LUẬT VÀ THỰC TRẠNG BẢO ĐẢM QUYỀN CỦA NGƯỜI BỊ HẠI TRONG CÁC VỤ ÁN LỪA ĐẢO CHIẾM ĐOẠT TÀI SẢN THÔNG QUA CÁC HỢP ĐỒNG KINH TẾ Ở VIỆT NAM

3.1. Khung pháp luật Việt Nam về bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Luận án khẳng định chính sách, pháp luật là nền tảng của cơ chế bảo đảm quyền con người nói chung và quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế nói riêng. Hệ thống pháp luật Việt Nam hiện hành đã từng bước ghi nhận các quyền của người bị hại, quy định trách nhiệm của các cơ quan tiến hành tố tụng trong việc bảo đảm thực hiện các quyền này, đồng thời thiết lập trình tự, thủ tục tố tụng công khai, minh bạch, tạo cơ sở pháp lý cho việc thực hiện và bảo vệ quyền của người bị hại trong quá trình giải quyết vụ án.

3.1.1. Pháp luật quy định nội dung quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

3.1.1.1. Quyền được công nhận là người bị hại

Luận án phân tích quy định của pháp luật tố tụng hình sự về việc xác định tư cách người bị hại, theo đó người bị hại là cá nhân, cơ quan hoặc tổ chức bị thiệt hại do tội phạm gây ra hoặc đe dọa gây ra. Việc công nhận đúng tư cách người bị hại có ý nghĩa quyết định vì đây là căn cứ pháp lý để chủ thể được tham gia tố tụng với đầy đủ quyền và nghĩa vụ theo quy định của pháp luật. Đồng thời, luận án chỉ ra việc xác định chính xác tư cách người bị hại là tiền đề để bảo đảm các quyền tố tụng khác và nâng cao hiệu quả giải quyết vụ án.

3.1.1.2. Quyền tố giác tội phạm và yêu cầu xử lý hình sự

Luận án làm rõ pháp luật Việt Nam ghi nhận quyền của người bị hại trong việc tố giác hành vi phạm tội, cung cấp tài liệu, chứng cứ và yêu cầu cơ quan có thẩm quyền khởi động, tiến hành hoạt động tố tụng nhằm xử lý người phạm tội theo quy định của pháp luật. Đây là quyền có ý nghĩa quan trọng, góp phần phát hiện tội phạm, bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại, đồng thời tạo cơ sở cho việc giải quyết đúng đắn vụ án.

3.1.1.3. Quyền được thông tin của người bị hại

Luận án phân tích các quy định của pháp luật về quyền được thông tin của người bị hại, bao gồm quyền được giải thích quyền và nghĩa vụ, được thông báo các quyết định tố tụng quan trọng, được biết tiến độ giải quyết vụ án và các thông tin cần thiết khác để thực hiện đầy đủ quyền của mình. Luận án khẳng định đây là nhóm quyền có ý nghĩa đặc biệt quan trọng vì việc tiếp cận thông tin đầy đủ là điều kiện để người bị hại tham gia tố tụng một cách thực chất, bảo vệ hiệu quả quyền và lợi ích hợp pháp của mình.

3.1.1.4. Quyền được tham gia tố tụng của người bị hại

Luận án làm rõ các quy định của pháp luật về quyền tham gia tố tụng của người bị hại trong toàn bộ quá trình giải quyết vụ án. Người bị hại có quyền trình bày ý kiến, cung cấp tài liệu, chứng cứ, yêu cầu giám định, định giá tài sản, đề nghị thay đổi người tiến hành tố tụng, tự bảo vệ hoặc nhờ người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp, thực hiện quyền khiếu nại, kháng cáo theo quy định của pháp luật. Đối với các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế, việc bảo đảm quyền tham gia tố tụng có ý nghĩa đặc biệt quan trọng vì người bị hại thường là chủ thể lưu giữ nhiều hợp đồng, chứng từ, dữ liệu giao dịch và các tài liệu có giá trị chứng minh hành vi phạm tội.

3.1.1.5. Quyền yêu cầu bồi thường thiệt hại và bảo đảm bồi thường thiệt hại

Luận án xác định quyền yêu cầu bồi thường thiệt hại là nhóm quyền có ý nghĩa đặc biệt trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế. Do thiệt hại chủ yếu là thiệt hại về tài sản, mục tiêu của người bị hại không chỉ là xử lý người phạm tội mà còn là thu hồi tài sản, được bồi thường và khôi phục quyền, lợi ích hợp pháp đã bị xâm phạm. Vì vậy, pháp luật về bồi thường thiệt hại, kê biên, phong tỏa, truy tìm và xử lý tài sản có ý nghĩa quyết định đối với hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong loại vụ án này.

3.1.2. Quy định về tổ chức và hoạt động của các cơ quan có thẩm quyền trong bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Luận án phân tích hệ thống các chủ thể có trách nhiệm bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế theo quy định của pháp luật Việt Nam. Trong đó, các cơ quan tiến hành tố tụng gồm Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát và Tòa án giữ vai trò trung tâm trong việc tiếp nhận, giải quyết nguồn tin về tội phạm, khởi tố, điều tra, truy tố, xét xử và áp dụng các biện pháp cần thiết nhằm bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của người bị hại. Bên cạnh đó, cơ quan thi hành án, các cơ quan giám định, định giá tài sản, cơ quan quản lý nhà nước và các cơ quan, tổ chức có liên quan cũng tham gia bảo đảm việc thực hiện quyền của người bị hại, đặc biệt đối với quyền được bồi thường thiệt hại, thu hồi tài sản và thi hành bản án. Luận án đồng thời nhấn mạnh rằng hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại phụ thuộc không chỉ vào việc phân định đúng chức năng, nhiệm vụ của từng cơ quan mà còn vào sự phối hợp chặt chẽ giữa các chủ thể có thẩm quyền, năng lực chuyên môn, ý thức trách nhiệm và đạo đức nghề nghiệp của người tiến hành tố tụng trong toàn bộ quá trình giải quyết vụ án.

3.1.3. Quy định của pháp luật về các biện pháp bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Luận án làm rõ pháp luật Việt Nam đã quy định nhiều biện pháp nhằm bảo đảm thực hiện các quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế. Các biện pháp này được thực hiện xuyên suốt quá trình tố tụng, từ việc ghi nhận và bảo đảm các quyền tố tụng của người bị hại, áp dụng các biện pháp ngăn chặn việc tẩu tán tài sản, kê biên, phong tỏa, thu giữ, xử lý vật chứng, truy tìm tài sản do phạm tội mà có, đến việc giải quyết yêu cầu bồi thường thiệt hại và tổ chức thi hành án. Luận án cho rằng các quy định này đã tạo cơ sở pháp lý quan trọng để bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại; tuy nhiên, hiệu quả thực hiện trên thực tế còn phụ thuộc vào việc áp dụng đúng pháp luật, sự phối hợp giữa các cơ quan có thẩm quyền và khả năng thu hồi tài sản trong từng vụ án cụ thể.

3.2. Thực trạng bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam

3.2.1. Tình hình tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Luận án phân tích cho thấy tình hình tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản trên phạm vi cả nước diễn biến ngày càng phức tạp, luôn thuộc nhóm tội phạm có số vụ cao và có xu hướng gia tăng. Đối với tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế, trong giai đoạn 2015–2024, Tòa án các cấp đã xét xử sơ thẩm 3.994 vụ với 4.485 bị cáo; số vụ án và số bị cáo nhìn chung có xu hướng tăng, đặc biệt giai đoạn 2023–2024 tăng gần gấp đôi so với giai đoạn 2015–2016. Bên cạnh sự gia tăng về số lượng, tính chất các vụ án ngày càng nghiêm trọng, nhiều vụ án có số lượng người bị hại rất lớn, giá trị tài sản bị chiếm đoạt đặc biệt lớn, gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến trật tự, an toàn xã hội và việc bảo đảm quyền của người bị hại.

Luận án đồng thời chỉ ra các phương thức, thủ đoạn phạm tội chủ yếu gồm: sử dụng giấy tờ pháp lý giả để ký kết hợp đồng nhằm chiếm đoạt tài sản; ký kết hợp đồng mua bán, hợp tác đầu tư hoặc huy động vốn với mục đích gian dối ngay từ đầu để chiếm đoạt tài sản; giả danh cơ quan, tổ chức, cá nhân có uy tín nhằm tạo lòng tin với người bị hại; và ký kết nhiều hợp đồng đối với cùng một tài sản để chiếm đoạt tiền của nhiều người. Thực tiễn nghiên cứu thông qua các vụ án điển hình cho thấy các phương thức phạm tội ngày càng tinh vi, có sự chuẩn bị kỹ lưỡng, lợi dụng sự thiếu hiểu biết hoặc tâm lý đầu tư của người bị hại, làm gia tăng khó khăn trong công tác phát hiện, điều tra, xử lý tội phạm và bảo đảm quyền của người bị hại.

3.2.2. Thực trạng thực hiện quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

3.2.2.1. Thực trạng thực hiện quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế trước giai đoạn xét xử

Kết quả nghiên cứu 61 hồ sơ vụ án và 102 bản án cho thấy quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế cơ bản được bảo đảm từ giai đoạn tiếp nhận, giải quyết nguồn tin về tội phạm đến điều tra, truy tố và xét xử. Người bị hại được xác định tư cách tham gia tố tụng, thực hiện quyền tố giác, quyền cung cấp tài liệu, chứng cứ, quyền yêu cầu, quyền

được thông tin, quyền khiếu nại, kháng cáo và các quyền tố tụng khác theo quy định của pháp luật. Đồng thời, các cơ quan tiến hành tố tụng đã áp dụng nhiều biện pháp kê biên, phong tỏa, thu giữ tài sản nhằm bảo đảm bồi thường thiệt hại cho người bị hại.

3.2.2.2. Thực trạng thực hiện quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế sau giai đoạn xét xử

Quyền yêu cầu bồi thường thiệt hại của người bị hại được Tòa án xem xét, giải quyết theo quy định của pháp luật. Tuy nhiên, hiệu quả bảo đảm quyền này sau xét xử còn hạn chế do tỷ lệ thu hồi tài sản và thi hành án còn thấp. Luận án xác định nguyên nhân chủ yếu là tài sản bị che giấu, tẩu tán hoặc hợp thức hóa trước khi vụ án được phát hiện; việc xác minh, truy tìm, xử lý tài sản và tổ chức thi hành án còn gặp nhiều khó khăn, ảnh hưởng đến việc khôi phục quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

3.2.3. Hạn chế và nguyên nhân của hạn chế trong bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

3.2.3.1. Hạn chế

Luận án chỉ ra rằng việc bảo đảm quyền của người bị hại vẫn còn nhiều hạn chế. Trong giai đoạn đầu của vụ án, việc xác định và công nhận tư cách người bị hại còn thiếu thống nhất, đặc biệt đối với các vụ án có số lượng lớn người bị hại. Trong quá trình điều tra, truy tố và xét xử, một số quyền của người bị hại như quyền được thông tin, quyền tham gia tố tụng, quyền được bảo vệ và quyền nhờ người bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp chưa được bảo đảm đầy đủ. Sau xét xử, hiệu quả bồi thường thiệt hại và thi hành án còn thấp, việc thu hồi tài sản gặp nhiều khó khăn, ảnh hưởng trực tiếp đến quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

3.2.3.2. Nguyên nhân của hạn chế

Luận án xác định các nguyên nhân chủ yếu gồm: sự gia tăng và tính chất ngày càng phức tạp của tội phạm lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế; nhận thức về quyền của người bị hại của cơ quan lập pháp, cơ quan tiến hành tố tụng và chính người bị hại còn chưa đầy đủ; hệ thống pháp luật về bảo đảm quyền của người bị hại còn bất cập, thiếu đồng bộ; năng lực của một bộ phận

người tiến hành tố tụng còn hạn chế; đồng thời, cơ chế giám sát và bảo đảm quyền của người bị hại chưa thật sự hiệu quả.

TIỂU KẾT CHƯƠNG 3

Chương 3 đã phân tích khung pháp luật Việt Nam và thực trạng bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế. Kết quả nghiên cứu cho thấy pháp luật đã tạo nền tảng nhất định cho việc bảo đảm quyền, nhưng hiệu quả thực hiện trên thực tế còn chưa tương xứng, đặc biệt ở phương diện công nhận đầy đủ tư cách tố tụng, bảo đảm thông tin, thu hồi tài sản, bồi thường thiệt hại và tổ chức thi hành án. Đây là căn cứ thực tiễn trực tiếp để luận án đề xuất quan điểm và giải pháp ở chương 4.

CHƯƠNG 4. QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ BẢO ĐẢM QUYỀN CỦA NGƯỜI BỊ HẠI TRONG CÁC VỤ ÁN LỪA ĐẢO CHIẾM ĐOẠT TÀI SẢN THÔNG QUA HỢP ĐỒNG KINH TẾ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

4.1. Quan điểm bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

4.1.1. Nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế phải đáp ứng những chuẩn mực quốc tế về quyền con người

Việc bảo đảm quyền của người bị hại cần được thực hiện trên cơ sở các chuẩn mực quốc tế về quyền con người, tiếp cận dựa trên quyền và phù hợp với các điều ước, văn kiện quốc tế mà Việt Nam là thành viên, qua đó góp phần hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả bảo vệ quyền của người bị hại trong tố tụng hình sự.

4.1.2. Nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế phải tuân thủ đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước

Việc bảo đảm quyền của người bị hại phải quán triệt chủ trương của Đảng và Nhà nước về cải cách tư pháp, xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN, bảo

vệ quyền con người và quyền công dân; đồng thời gắn với yêu cầu đấu tranh phòng, chống tội phạm và bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của tổ chức, cá nhân.

4.1.3. Nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế phải phù hợp với đặc điểm kinh tế - xã hội ở Việt Nam

Việc hoàn thiện cơ chế bảo đảm quyền của người bị hại cần xuất phát từ điều kiện phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, đặc điểm của môi trường đầu tư, kinh doanh và thực tiễn phát sinh các hành vi lừa đảo thông qua hợp đồng kinh tế, bảo đảm tính khả thi và phù hợp với điều kiện của Việt Nam.

4.1.4. Nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại phải gắn với tính đặc thù của hành vi lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

Việc bảo đảm quyền của người bị hại phải xuất phát từ đặc điểm của loại tội phạm này, bảo đảm phân định đúng giữa quan hệ dân sự, kinh doanh, thương mại và hành vi phạm tội; đồng thời chú trọng các biện pháp thu hồi tài sản, bồi thường thiệt hại và khôi phục quyền, lợi ích hợp pháp của người bị hại.

4.1.5. Nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế phải kết hợp hài hòa giữa yêu cầu trừng trị tội phạm và bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của người bị hại

Việc xử lý tội phạm không chỉ nhằm trừng trị người phạm tội mà còn phải bảo đảm khôi phục quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại thông qua các biện pháp thu hồi tài sản, bồi thường thiệt hại và bảo đảm thi hành án, qua đó nâng cao hiệu quả bảo vệ công lý và củng cố niềm tin của xã hội đối với pháp luật.

4.2. Giải pháp nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế

4.2.1. Nhóm các giải pháp hoàn thiện pháp luật về quyền của người bị hại

4.2.1.1. Hoàn thiện pháp luật tố tụng hình sự về quyền của người bị hại

Hoàn thiện quy định của BLTTHS về quyền của người bị hại theo hướng bổ sung quy định về công nhận tư cách người bị hại, quyền tham gia tố tụng, quyền được thông tin, quyền được bảo vệ; hoàn thiện các biện pháp bảo đảm bồi thường thiệt hại, trách nhiệm của cơ quan tiến hành tố tụng và cơ chế kiểm tra,

giám sát trong tổ tụng hình sự nhằm bảo đảm thực hiện đầy đủ quyền của người bị hại.

4.2.1.2. Hoàn thiện các quy định pháp luật khác

Hoàn thiện quy định về bồi thường, hỗ trợ người bị hại; sửa đổi các quy định của BLHS đối với tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản và bổ sung cơ chế bồi thường, hỗ trợ từ Nhà nước trong trường hợp người phạm tội không có khả năng bồi thường, qua đó nâng cao hiệu quả bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

4.2.2. Nhóm các giải pháp nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật

4.2.2.1. Tăng cường nhận thức về quyền của người bị hại

Nâng cao nhận thức của cơ quan lập pháp, cơ quan tiến hành tố tụng và người bị hại về quyền của người bị hại; tăng cường hướng dẫn, phổ biến quyền và nghĩa vụ của người bị hại trong quá trình giải quyết vụ án hình sự.

4.2.2.2. Đẩy mạnh tuyên truyền, phổ biến pháp luật

Đổi mới nội dung, hình thức tuyên truyền pháp luật về quyền của người bị hại và phương thức, thủ đoạn của tội phạm; phát huy vai trò của phương tiện thông tin đại chúng, truyền thông cơ sở và hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật nhằm nâng cao nhận thức, phòng ngừa tội phạm.

4.2.2.3. Nâng cao chất lượng người tiến hành tố tụng

Tăng cường đào tạo, bồi dưỡng chuyên môn, kỹ năng và đạo đức nghề nghiệp cho Điều tra viên, Kiểm sát viên, Thẩm phán; nâng cao trách nhiệm, chất lượng kiểm tra, giám sát và tổng kết thực tiễn nhằm bảo đảm thực hiện hiệu quả quyền của người bị hại.

4.2.2.4. Xây dựng cơ quan chuyên trách bảo vệ người bị hại

Nghiên cứu xây dựng cơ chế, tổ chức chuyên trách hỗ trợ và bảo vệ người bị hại; tăng cường sự tham gia của các chuyên gia trong lĩnh vực kinh tế, tài chính và ngân hàng nhằm hỗ trợ giải quyết hiệu quả các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế.

4.2.2.5. Tăng cường phối hợp giữa các cơ quan tiến hành tố tụng và cơ quan thi hành án dân sự

Hoàn thiện cơ chế phối hợp giữa Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, Tòa án và cơ quan thi hành án dân sự trong việc xác minh, kê biên, phong tỏa, xử lý tài sản và tổ chức thi hành án; tăng cường trao đổi thông tin, phối hợp liên ngành nhằm nâng cao hiệu quả thu hồi tài sản và bảo đảm quyền của người bị hại.

KẾT LUẬN CHƯƠNG 4

Chương 4 đã đề xuất hệ thống quan điểm và giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam hiện nay. Các giải pháp được xây dựng trên cơ sở gắn kết giữa lý luận, thực tiễn và yêu cầu cải cách tư pháp, hướng tới mục tiêu bảo vệ thực chất hơn quyền và lợi ích hợp pháp của người bị hại.

KẾT LUẬN

Quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế là một vấn đề có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc trong bối cảnh hiện nay. Việc bảo đảm quyền của chủ thể này không chỉ góp phần bảo vệ quyền con người, quyền công dân mà còn phản ánh chất lượng của nền tư pháp hình sự và mức độ hoàn thiện của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

Thông qua việc nghiên cứu cơ sở lý luận, cơ sở pháp lý quốc tế và quốc gia, đánh giá thực trạng và nguyên nhân của những hạn chế trong bảo đảm quyền của người bị hại, luận án đã chỉ ra rằng tuy pháp luật Việt Nam đã tạo nền tảng quan trọng cho việc bảo đảm quyền, nhưng hiệu quả thực hiện trên thực tế còn chưa đáp ứng đầy đủ yêu cầu đặt ra, nhất là ở các vấn đề công nhận tư cách người bị hại, thu hồi tài sản, bồi thường thiệt hại và tổ chức thi hành án.

Trên cơ sở đó, luận án đã đề xuất hệ thống quan điểm và giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật, nâng cao hiệu quả hoạt động của các cơ quan có thẩm quyền, tăng cường phối hợp liên ngành và bảo đảm tốt hơn quyền, lợi ích hợp pháp của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản thông qua hợp đồng kinh tế ở Việt Nam. Những kết quả này có ý nghĩa cả về phương diện khoa học lẫn thực tiễn áp dụng.

DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN

- [1]. Nguyễn Đức Sơn (2025), “Pháp luật quốc tế về bảo đảm quyền của người bị hại và những yêu cầu đặt ra với Việt Nam”, *Tạp chí Pháp luật về quyền con người*, 49/2025: 61.
- [2]. Nguyễn Đức Sơn (2025), “Pháp luật quốc tế về quyền của người bị hại - Một số vấn đề đặt ra trong hoàn thiện pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam”, *Tạp chí Quản lý Nhà nước*, 354/2025:117.
- [3]. Nguyễn Đức Sơn (2025), “Bảo đảm quyền của người bị hại trong các vụ án lừa đảo chiếm đoạt tài sản trong pháp luật của một số quốc gia – những giá trị tham khảo cho Việt Nam ”, *Tạp chí Khoa học Kiểm sát*, 11(2025):71.
- [4]. Nguyễn Đức Sơn (2025), “Nội dung pháp luật Việt Nam về quyền của nạn nhân trong các vụ án hình sự gian lận vì có ý tham ô tài sản”, *Tạp chí Kinh tế và Luật học*, 134/2025: 48
- [5]. Nguyễn Đức Sơn (2026), “Cải thiện khung pháp lý và cơ chế bảo đảm quyền con người của nạn nhân ở giai đoạn điều tra tố tụng hình sự tại Việt Nam”, *Tạp chí Kinh tế và Luật học*, 135/2026: 36